

PRIMORSKI GLAS

Naroča se za Avstrijo pod naslovom: Lidova tiskarna, Wien V., Margaretenplatz 7.
Za vse ostale države pa se sprejemajo naročila pri Založbi „Jug“ v Ljubljani,
Šelenburgova ulica 7/II, SHS.

Naročnina znača: za Avstrijo: četrletno S 2.—, celoletno S 8.—; za Jugoslavijo:
četrletno Din. 15.—, celoletno Din. 60.— za ostalo inozemstvo celoletno S 10.—
ali Din. 80.—. Posamezna številka 25 grošev ali Din. 2.—.

Panevropa in Antievropa.

Kakor poroča svetovno časopisje, namerava francoski zunanji minister Aristide Briand pokreniti na prihodnjem zasedanju društva narodov vprašanje združenih evropskih držav. To vprašanje je bilo do sedaj znano pod imenom Panevropa, katere največji in najbolj vnet propagator je grof Coudenhove Calerghi.

Jedro tega plemenitega gibanja obstoji v kratkem v nauku, da se mora Evropa združiti liki severnoameriške združene države v eno samo politično in gospodarsko celoto, ako se hoče izkupati iz gospodarskega prepada, v katerega jo je strmoglavila svetovna vojna, in si zopet priboriti ono politično, kulturno in zlasti gospodarsko prvenstvo, ki je s svetovno vojno prešlo iz posesti starega v ono novega sveta.

Dasiravno je to gibanje postajalo od dne do dne krepkejšo in je vedno bolj pridobivalo na pristajih, ga je smatrala evropska politična javnost za idealističen pokret, ki nima vsaj zaenkrat nikake realne življenske podlage. Zato je vzbudila tem večje presenečenje v evropski politični javnosti napoved, da namerava sprožiti in postaviti to vprašanje na dnevni red prihodnjega zasedanja zveze narodov tako ugleden in realen politik, kot je francoski zunanji minister Briand.

Kakor izgleda, Briand ne namerava sprožiti tega vprašanja v vsej njegovi celoti, ker se pač dobro zaveda velikanskih zaprek, ki danes še ovirajo njegovo realizacijo. Zaenkrat hoče, tako vsaj izgleda, napraviti poskus združitve Evrope v eno samo, čimbolj strnjeno gospodarsko celoto, kar bi se dalo doseči z odstranitvijo visokih carinskih mej, ki ločijo danes, ene od drugih, evropske države in ovirajo njihov gospodarski razvoj.

Po vesteh časopisja so že vse evropske države izrazile svoje načelno soglasje s pobudo francoskega zunanjega ministra. Edino izjemo tvorita Anglija in Italija. Če še ni dala Anglija svojega soglasja k pobudi francoskega zunanjega ministra, se nikakor ne sme iz tega sklepati, da bi bila načelno nasprotna Briandovemu načrtu. Saj je baš Anglija ona država, ki je že od nekdanj najbolj vneto zagovarjala in z malimi izjemami tudi izvajala načelo svobodne trgovine. Zato je pač treba drugje, a ne morda v načelnem nasprotstvu, iskati vzroke njenemu obotavljanju. Docela drugačna pa je stvar s fašistovsko Italijo.

Fašistovska Italija je že po ideologiji fašizma načelna nasprotnica vsakega gibanja, ki stremi za zblizanjem in združitvijo vseh evropskih držav. Eden iz najvažnejših naukov fašizma, ki ga je prevzel od italijanskega nacionalizma, je ravno ta, da vlada med državami in narodi večna borba, v kateri zmaguje oni, ki je najjači, najmlajši in najsposobnejši. Če bi tedaj došlo do kakršnekoli združitve evropskih držav, bi fašizem izgubil svoj raison d'être, ker bi mu zmanjkal eden iz najvažnejših vogelnih kamnov, na katerem sloni njegova itak trhla zgradba.

Zato je fašistovska Italija vedno in povsod največja nasprotnica vseh mednarodnih ustanov, organizacij in gibanj, ki se trudijo za čim tesnejše

zblizanje in pomirjenje med državami in narodi. Odtod izvirajo njeno omalovaževanje zveze narodov, njeno prikrito upiranje razorožitvi in njen odpor proti mednarodnim organizacijam, iz katerih niso izvzete niti stanovske organizacije. Odtod njeno ščuvanje nezadovoljnih držav, kot so Madžarska in Bolgarija, in odtod njena brezobzirna borba proti narodnim manjšinam.

Skupina fašistovske inteligence izdaja v Italiji revijo z nad vse značilnim naslovom „Antieuropa“. Fašistovski inteligenti si niso mogli izbrati lepšega naslova za svojo revijo, kajti fašizem in Antieuropa sta istovetna pojma. Antieuropa in

Paneuropa pa sta si tako nasprotna pojma, kakor sta si nasprotna ogenj in voda. Kdor se tedaj navdušuje in bori za Panevropo, ta mora napovedati neizprosno boj, boj na življenje in smrt Antievropi, ki je istovetna s fašizmom. Zakaj nemogoče in izključeno je zblizanje med evropskimi državami in narodi, kaj šele njihova združitve v eno samo celoto, dokler obstoja v Italiji fašizem, ki tvori stalno nevarnost za evropski mir in nepremostljivo pregrado za konsolidacijo Evrope.

Zato ne prav nič pretiravamo, ako trdimo, da bi se morala Evropa združiti v sveto zvezo in napovedati Antievropi pravcato križarsko vojno, ker zavedati se mora, da ne bo prej pravega miru v Evropi, dokler ne bo strta v prah Antieuropa, ki ima v Rimu svojo prestolico.

Eksplodzija v municijskem skladišču na Proseku.

Od 6. na 7. julija je pričela goreti neka baraka prostranega municijskega skladišča, ki leži med Briščiki, majhnem kraju pri Proseku, in pa med Opčinami. Že večkrat je prebivalstvo izrazilo svojo bojazen, ker so vojaške oblasti puščale take ogromne množine municije v čisto priprostitih lesenih barakah v neposredni bližini Trsta in njegovih bližnjih vasi. Pa ni pomagala nobena prošnja. Zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Vnela se je radi neznanega vzroka ena izmed barak, municija je pričela eksplodirati in vojaške varnostne oblasti so izgubile glavo in razsodnost. Le srečnemu slučaju se je zahvaliti, da ni vseh 27 barak zletelo v zrak, ampak samo dvoje. Laški tržaški listi so sicer pisali o junaškem zadržanju vojaških oddelkov pri gašenju požara, toda očividcem se je nudila čisto drugačna slika. Radi tega in pa morda še radi kakega drugega posebnega razloga ni smelo časopisje ničesar več poročati ter je drugi dan, brž po požaru, nastopil splošen molk za javnost. Vso zadevo je objela tajnost.

Preganjanje slovenskega prebivalstva.

Izostalo pa ni ob tej priliki običajno preganjanje slovenskega prebivalstva. Čisto po starem receptu laških varnostnih oblasti so zaprli kakih 15 oseb in sicer takih, katere že od davno gledajo oblasti po strani. Ko so se namreč precej časa po izbruhu požara oblasti nekoliko opogumile, so dale evakuirati bližnje vasi zlasti Prosek. Z Opčin so zbežali vsi laški pritepenci, letoviščarji in železničarji. Ostalo je le domače prebivalstvo. Prosečane so gnali karabinjerji proti Sv. Križu. Ko se je končno posrečilo ukrotiti požar ter so se smeli ljudje zopet vrniti v svoje domove, so aretirali celo vrsto ljudi, med njimi kar tri sinove iz znane Luksove družine, dalje zopet Štoko in Škrka s Kontovela ter zopet, kot ob priliki zastave, trinajstletnega dečka! Ta slučaj najbolj osvetljuje kako postopajo laške oblasti pri preiskovanju kakega dejanja. Ta trinajstletni fantek je imel pred približno dvema letoma incident s tedanjim proseškim učiteljem Poloniom. Učitelj je prisilil več šolskih otrok, da so oblekli črno srajco. Oni deček se je branil in jokalo, a se je moral končno vdati sili. Ko je kon-

čala običajna parada, je hotel fant sleči obsovaženo, suženjsko srajco. Učitelj Polonio mu je pa velel, da mora v obleki domov, da jo bo tako lahko uporabil za prihodnjo priliko. To siljenje je dečka tako razburilo, da je raztrgal obleko raz sebe. Od takrat ni ubogi otrok imel več miru. Že dvakrat so ga zaprli. Sedaj zopet radi požara municije. To jasno dokazuje, da so laške oblasti brez moči, brez stika in brez globljega vpogleda v življenje našega ljudstva. Ko se kaj pripeti, v svoji onemoglosti kar slepo grabijo in love one ljudi, ki so se jim na kakršen si že bodi način zamerili.

Pa še nek drugi način svojega postopanja so vporabile oblasti pri zatvarjanju naših ljudi. Med 15 aretirancev so vtaknili in zaprli tudi znanega fašistovskega priganjača Čuka ter še neko drugo podobno propalico. Značilno je, da je Čuk protestiral proti svoji aretaciji, češ, da so mu vendar rekli, da so ga črtali iz črne liste in da ga ne bodo nikdar več preganjali. Oboje pajdašev so zaprli seveda le zato, da bi prisluškovala v ječi pogovorom aretirancev ter na to poročala oblastim. Je to že stara zvijača laških oblasti in vsak naš človek ve, da laške ječe kar mrgole takih lažijetnikov in provokaterjev.

Izpustili so jetnike šele na zahtevo gen. Puglieseja, ki je prihitel na Prosek, da ugotovi škodo in vzroke požara. Oblasti pa seveda še nadalje preiskujejo in tipajo. Celo laški konzul v Ljubljani je odrekel nekaterim potnikom vizum na potni list radi eksplozije municije na Proseku. Znani sovražniki slovenskega življa bi radi videli, da bi bilo nekaj domačinov konfiniranih.

„Hrabro“ obnašanje vojaštva.

Ko človek prebere „Piccolovo“ poročilo o zadržanju vojakov pri požaru, si misli, da so vojaki kar z rokami gasili ogenj in izpostavljali svoje življenje eksplozijam. Čisto obratno je resnica. Čim so vojaki na straži zagledali rdečega petelina na strehi, so jo ucvrli, kar so jih le noge nesle ter so se hrabro ustavili šele v Nabrežini, onstran hriba v Bazovici, ter doli pri morju v Barkovljah. Samih barak niso mogli pustiti, da bi ena za drugo zgorele in eksplodirale. Častniki so pričeli po gar-

nizijah zbirati vojaštvo, da pojdejo na kraj nesreče. Le s težavo so jih spravljal naprej. Začeli so jokati in se protiviti. No, končno sta jih nek kapitan in poročnik spravila z revolverji v roki do skladišč. Ko so iz daljave zagledali zublje ognja ter plamene eksplozije, so jim pričela klecati kolena, polovica jih je izginila. A vendar ni bil nihče kaznovan! Cel Kras se je smejal na račun hrabrih vojaških gasilcev. Vojaška uprava se ima zahvaliti le trdemu kraškemu kamenju, da se ni požar širil od barake do barake.

Požar municije je vrnil nova preganjanja med naše ljudstvo, novo sovraštvo proti zatiralcem. Gorje, kadar bo ves ta nakopičeni srd eksplodiral. Zaman bodo tekli jetničarji našega rodu!

Istrska emigracija na Hrvaškem.

Premalo poštvovalna napram zaslužnjem bratom v Primorju je Slovenija ter celo primorska emigracija v Sloveniji. Še slabša v tem oziru, še brezbriznejša za istrsko trpljenje je hrvaška in istrska emigracija, naseljena po hrvaških deželah. Le redki so bili in so pri oblasteh in časopisju in emigrantski masi oni, ki se zanimajo za borbo in umiranje Istre.

Pretekli dni je izdala skupina zavednih Istranov prvo številko lista „Istra“, pa ga je cenzura radi posebnih političnih odnosov napram Italiji zaplenila. Ne preostaja torej našim sodrugom v borbi proti fašistovskemu nasilju, kot da se izsele s svojim listom kam drugam kot mi. Ako tega ne zmorejo, pa prav radi odpremo naš list tudi hrvaškim člankom v boju za našo skupno Istro. To smo že poskušali pretekli dni. Toda naš list je premajhen. Treba ga bo razširiti, da dobe v njem prostora hrvaški in slovenski borci za Istro.

Zato apeliramo na hrvaško istrsko emigracijo, da se oprime in dela za „Primorski Glas“, ki hoče biti glasen borec proti krivicam pod Učko goro in okoli modre Soče.

Po sklenitvi konkordata.

Ob priliki sklenitve konkordata med Vatikanom in Italijo smo pisali, da bo praksa pokazala kako bo skušala laška oblast vporabljalati in uveljavljati določbe konkordata v naših krajih. Še posebej smo tudi ugotovili, da pomeni konkordat za naš narod korak nazaj glede jezikovnih pravic.

Pisanje laških listov ter razni dogodki zadnjega časa kažejo, da se postopanje laških oblasti ni prav nič spremenilo napram slovenskemu jeziku pri cerkvenih opravilih. Boj med oblastmi in nekaterimi značajnejšimi cerkvenimi dostojanstveniki traja naprej.

Par značilnih epizod:

V Gorici je laški fašistovski list „Isonzo“ ostro nastopil proti prepevanju slovenskih nagrobnic. Zelo ostro nastopa tudi goriški fašjo za odpravo slovenskih pridig in slovenskega petja v goriških cerkvah. „Popolo di Trieste“ z dne 17. julija v svojem uvodniku prikrito namiguje na odredbe proti slovenski duhovščini. Posebno so pokazali fašisti svoj srd proti slovenskim duhovnikom ob priliki novih maš na Proseku in Opčinah.

Na Opčinah je pel dne 7. julija novo mašo gospod Leopold Jurca. Prepovedali so slovensko petje in pridigo. Toda pridiga se je vendarle vršila v slovenskem jeziku. Popoldne so karabinjerji obkolili župnišče, kjer se je vršil slavnostni obed. Prenehali so stražiti župnišče šele, ko je odšel zadnji gost.

Dne 14. julija se je vršila nova maša na Proseku. Teden pred cerkveno slavnostjo je prišel k župniku odposlanec tržaške kvesture in zahteval, da mora izostati vsako slovensko petje. Pevci bi se temu uprli in se je zato obrnil župnik na škofa.

In res je kmalu nato prišla na Prosek cela komisija, obstoječa iz škofa, odposlancev kvesture in pa fašistovskega tajništva v Trstu. Po dolgem pregovarjanju je zmagalo župnikovo stališče. Pri

Snoparstvo med primorskimi izseljenci v Jugoslaviji.

Kratko življenje in nečasten konec je imelo snoparstvo med našim trpinčenim narodom v Primorju. S snoparji in snoparstvom smo označili takrat, pred leti, ono gibanje in one naše ljudi, ki so se vpisali v fašizem, ne radi prepričanja, ampak iz strahu ter pred vsem radi koristolovstva. Duševnost predvojne Avstrije je tičala v nekaterih naših ljudeh ter so mislili, da bodo s pristopom v fašjo, ko je ta postal vladina stranka, rešili svoje osebne koristi, ne da bi škodovali narodnim interesom. Pa so se dvakrat ukanili. Fašizem jih je izkoristil in zavrgel. Prizadeli so narodnim interesom silno škodo in sebi so škodovali.

Nekateri izmed njih so pribegli v Jugoslavijo in tako srečavamo v svobodni domovini razne Nibrante, Budihne, Jurjevčiče, Svetličiče in druge. Pošten Primorec se jih izogiblje in poskrbljeno je, da bodo za svoje grehe opravili pokoro. Pa nočemo danes o tem govoriti.

V mislih imamo in kar pri srcu nas zebe, ko vidimo nešteto v Jugoslaviji že davno naseljenih Primorcev misliti, delati in se obnašati čisto kot pravi snoparji. Neverjetno koliko materiala za snoparstvo, za oportunistem napram Lahom je ravno med Primorci, že davno naseljenimi v Jugoslaviji.

Neprestano naletavaš na naše ljudi v Jugoslaviji, ki so mnenja, da bi se morali naši ljudje v Primorju čisto podati fašizmu. Ne razumejo žrtvovanja našega trpinčenega ljudstva, njegove borbe za zemljo in rod. Kake ogabne poturice in fašistovske lutke bi bili ti ljudje pod fašizmom v Primorju!

Neprestano naletavaš na Primorce v svobodni Jugoslaviji, ki žive v večnem strahu pred laškima konzulatoma v Ljubljani in Zagrebu. Ne upajo se vpisati v kako emigrantsko primorsko društvo iz bojazni pred laškim konzulom. In česa se boje: izgube vizuma za potni list, vpisovanja v črno knjigo na konzulatu. Kako grenko se bodo nasmejali

slavnosti je nastopal silovito proti slovenskemu petju didaktični ravnatelj Fragiaco. Posredovati so morali celo karabinjerji. Politični tajnik Federici z Opčin se je previdno umaknil iz boja.

naši bratje v Primorju, ko bodo čitali, kakih nezlatih žrtev se boje pomehkuženi njihovi bratje v svobodni domovini.

Neprestano naletavaš na Primorce, ki se boje v svobodni domovini govoriti proti Italiji, proti fašizmu, se izogibljejo družbe onih Primorcev, ki tudi v svobodni domovini niso pozabili zaslužnjem bratov in vodijo borbo proti fašizmu dalje in neomajeno.

Neprestano naletavaš na Primorce, ki nočejo namesto zaslužnjem bratov preskrbeti Primorju dostojnega, krepkega glasnika, se vsaj naročiti na „Primorski Glas“, glasilo Primorja. Že nad pol leta tičijo po laških ječah naši bratje, krivi samo čitanja „Primorskega Glasa“. Po zaslužnjem naših vaseh kroži posamezna številka „Primorskega Glasa“ od prve do zadnje hiše. S strahom ga čitajo in skrivajo. Več bi radi brali, pa jim tega ne dajo njihovi slabi bratje Primorci v svobodni domovini, ki imajo denar za štajerca, dalmatinca, pivo, cigarete in drugi luksuz, ne pa denarja za „Primorski list“, sebi v duhovni opomin na trpljenje v Primorju, bratom v Primorju pa najpotrebnejšo družno hrano in tolažbo.

Sram je dostikrat zavedne Primorce in zdi se jim, kot da je trpinčeno Primorje izpljunilo iz svoje srede premnoge slabe svoje otroke, plašljivce, oportuniste, malodušneže, sebičneže, mlačneže, nezavedne, skratka ljudi, ki bi naši zemlji bili tam doli v sramoto in povečali snoparijo.

Kdor se v svobodni zemlji kakorkoli in kjer koli boji kakršnih si že bodi laških oblasti, ki nima razumevanja in poguma za primorsko emigracijo, ki ne zna in noče najti prilike, da bi doprinesel kakršnokoli žrtev za Primorje v denarju, besedi, nastopu, ta, bratje, je rojen snopar, ta ni vreden primorske zemlje, tega je še pravočasno odvrгла od sebe primorska zemlja.

Vsak zaveden Primorec mora v svobodni domovini napovedati odločen boj tudi proti snoparstvu med nami!

VESTI IZ PRIMORJA

Aretacije na Goriškem.

Komaj je Zorko Jelinčič po enoletnem čuvanju bolniške postelje le za silo si nekoliko ozdravil zlomljeno hrbtenico, že se je spravila nadenj goriška kvestura. S silo so ga gnali 9. julija na kvesturo ter ga tam dalj časa pridržali. Iz Bukovega so prignali Fanico Obidovo, iz Tolmina pa Feliksa Šorlija. Izpustili so aretirance šele po daljšem zaslišanju. Isto se je pripetilo tudi pisatelju Damirju Fajgelnu. Goriška kvestura bi rada dobila one ljudi, ki so raztresli neke lepake proti prireditvi Dopolavora na praznik Sv. Petra v Sv. Luciji. Lepaki so posebno hudo napadli odpadnike novejšega kova: Zdravka Muniha, dr. Josipa Muniha in pa Marijo Muniha. Laške oblasti pa sedaj kot vedno slepo tipajo naokoli in prijemljejo one, na katero so najbolj jezne. Navadno trpe pred preganjanji slepih oblasti nedolžne osebe.

Aretacije na Tržaškem.

Vsa slovenska inteligenca v Trstu je brez izjeme vsa konfinirana. Nekateri na otokih, drugi doma v Trstu. Gorje slovenskemu inteligentu, ki se gane iz Trsta. Trikrat gorje, ako ga dobe kje na Krasu, sploh na deželi. Doma mora biti ves

čas v Trstu, pa ne več kot dva skupaj. Izletništvo, turizem, počitnice v zelenju dežele, to so za njih prepovedane razveselitve. Najmanj, kar se mu more zgoditi, je, da ga po dveh, treh dneh pripeljejo v Trst in izpuste. Navadno se jim pripeti hujše.

Uradnik Albert Koruza je šel na oddih k svojemu stricu ki je župnik v Klani. Brž so ga aretirali ter spravili v Trst na dispozicijo tržaške kvesture.

Bivšega urednika „Edinosti“ Rudolfa Vidriha so zaprli nekje doli v Italiji. Doma so napravili istočasno preiskavo na stanovanju ter odnesli nekaj knjig. S tem so udarile oblasti že tretjega urednika „Edinosti“. Krašna umira v zaporih, obsojen od krvavega rimskega tribunala, Bajec je umrl na begu pred konfinacijo in sedaj še Vidrih.

Zadnji poštarji.

Zadnji slovenski poštarji izginjajo iz dežele. Po nastopu laške administrativne službe so bile male podeželne pošte oddane v zakup, kot je običaj po Italiji. Po večini so jih vzeli v zakup takratni slovenski poštarji, ki so poznali prebivalstvo, imeli v svojih hišah primerne prostore za poštne urade ter bili pred vsem vestni in večji poslovanja. Fašizem je pa počasi odstranil skoraj vse slovenske poštarje ter postavil na njih mesta Italijane. Poštarji so bili sicer pohvaljeni kot

vestni in marljivi, toda odstavljene vseeno, ker slovenske narodnosti. Pretekli mesec je prišel v Črni vrh nad Idrijo poštni revizor iz Trsta, pohvalil domačina poštarja Rudolfa za njegovo vestno poslovanje, toda mu obenem prinesel odpustitveni odlok, ker Slovenec ne sme biti poštar. Postavili so Italijana, ki ne razume besede slovenskega jezika. Razjarjeni vaščani niso hoteli prav ničesar pomagati pri postavitvi novega poštnega urada.

Boj slovenskim gostilničarjem.

Poleg naštetih gostilničarjev v prejšnji številki „Primorskega Glasa“ so odvzeli obrtniško licenco tudi znanemu gostilničarju Garlatiju v Kanalu, kjer so zaprli tudi edino kavarno.

Sicer pa čisto obubožano prebivalstvo ter silni davki ukinjajo brez nasilja policije gostilno za gostilno. Večina vasi ima že le eno gostilno, kjer jih je bilo pred vojno pet ali pa še več.

Tudi kadijo naši ljudje vedno manj. Revščina ne pusti v žepu niti lire za najslabši tobak.

So kraji, kjer se ljudje počasi odvajajo jesti do siteda.

Iz mladinskih prisilnih delavnic.

Strašna poročila nam prihajajo o postopanju z mladino v primorskih mladinskih prisilnih delavnicah, kot so sedanje laške šole. Pretepanje in slabi vzgledi učiteljskega osebja so glavni znaki fašistične šole.

V Nabrežini je didaktični ravnatelj prepovedal slovenski učiteljici, da bi se pri razlagi v šoli posluževala slovenskih izrazov. Ako jo otroci ne razumejo, mora kazati s prstom...

V Šempolaju nek učitelj stalno pretepa otroke po glavi in jih zmerja s slovenskimi psi.

Uničevanje slovenskega učiteljskega stanu.

Dobili smo že poprej razna poročila, Piccolo z dne 20. julija pa jih še bolj potrjuje. Uničevanje slovenskega učiteljskega stanu gre z brzimi koraki naprej. „Piccolo“ namreč poroča že znano dejstvo, da je bilo skoraj 200 slovenskih učiteljev premeščenih v notranjost Italije ter precej odpuščenih iz službe. „Znano nam je,“ pravi dalje „Piccolo“, da je vlada za prihodnje šolske leto odredila premestitev še drugih slovenskih učiteljev v Italijo. Pohod se torej nadaljuje, neomajno in brez obotavljanja.

Za dobro leto ali dve bo slovenski učitelj v naših krajih le še bela vrana. Ostala bo kaka mlada učiteljica, željna karabinjerske in financarske ljubezni ter morda kak podrepniški učitelj.

Z izginotvijo slovenskega učiteljstva izgine prava šola, ostanejo le številne prisilne delavnice za papagajsko učenje laških pesmi ter za širjenje napol-analfabetstva in sirovih običajev med ljudstvom.

Naše ljudstvo zato ne samo obrača hrbet sedanjim laškim šolam, ampak je vedno bolj polna odpora, prezira in mržnje proti šoli.

Polijska vojna proti slovenskemu jeziku.

Najprvo so potisnili slovenski jezik iz uradov, potem iz šol, po mestih že tudi iz cerkev, sedaj so se spravili nadenj tudi že po zasebnih podjetjih.

Okoli polovice meseca junija so šli policijski organi v Trstu po trgih ter so branjevkam, ki so povečini Slovenke iz tržaške okolice, prepovedali govoriti slovenski med seboj ali pa s strankami. Ona, ki bi še nadalje govorila slovenski, bo izgubila obrtnico. Za nadzorovanje tega svojega ukaza so postavili večje število civilnih agentov z nalogo, da pazijo, da se ja nikjer ne govori slovenski.

Toda to jim še ni bilo dosti. Policijski agentje so šli po vseh trgovinah po Trstu in so prepovedali vsako rabo slovenskega jezika s strankami.

Pomirjevalni sodniki.

Z uvedbo italijanske civilne zakonodaje so bila uvedena v novih pokrajinah tudi pomirjevalna sodišča, kakor jih predvideva italijanski civilnopravni red v sporih, katerih vrednost ne prekaša 500 lir. V slovenskih krajih so bili imenovani dosedaj pomirjevalni sodniki v področju okrajnih sodišč v Krminu in Komnu. Za sodnike so bili imenovani večinoma Slovenci — pa čeprav mnogi dvomljive vrednosti —, ker se je pač sodna oblast vsaj v tem slučaju zavedala, da ne more biti pomirjevalni sodnik oni, ki ne pozna jezika ljudstva. V Dobrovem je bil imenovan za sodnika znani zdravnik D'Ottone. Kako bo ta človek miril sporne stranke, je pač zagonetka. Najbrže z zaušnicami, ker drugače se sploh ne zna razgovarjati z našim ljudstvom.

Eucaristove dogodivščine.

Prve dneve julija je prinesel „Popolo di Trieste“ kratko vest o ranitvi sindakalnega tajnika Eucarista v Šempetru na Krasu. Baje je neki neznan človek streljal nanj blizu vasi Petelinje. Eucariste si je rešil življenje s tem, da se je vrgel brž na tla.

Zaprli so kot ponavadi po vseh bližnjih vaseh, kakih 12 mož in fantov. To je bila njihova preiskava. Največ sta trpela pri tem Kanalca, oče in sin. S samim zapiranjem se oblastim ni posrečilo kaj več razjasniti celo zadevo. Zato so zaprli za nekaj časa še nekaj miličarjev.

Še sedaj se ne ve, ali je Eucarista res doživel napad, ali pa ga je samo fingiral.

Eno ve gotovo celo prebivalstvo šempeterskega okraja, da namreč Eucariste po svojem samopašnem in zlobnem obnašanju zasluži pošteno lekcijo.

Kriza tržaške paroplovbe.

Kakor smo že večkrat omenjali v našem listu, preživljajo italijanske paroplovne družbe že dalj časo ostro krizo. Posebno ostra in občutna pa je kriza v tržaški paroplovbi. Pred nekolikimi tedni bi se bil moral vršiti občni zbor delničarjev znane paroplovne družbe Cosulich, pa je bil preložen, ker je večina delničarjev vabilo na občni zbor odklonila. Nezadovoljni delničarji so namreč zahtevali, da ne sme uprava družbe poročati samo o delovanju družbe v preteklem poslovnem letu, ampak da mora predložiti tudi sanacijski načrt za bodočnost, ker je družba zašla v tako ostro krizo, da je ogrožala njen nadaljni obstoj. Saj so v razmeroma kratkem času padle delnice družbe na polovico njihove nominalne vrednosti.

DOPISI IZ PRIMORJA

Istra v razsulu.

Stotine ljudi v zaporih. — Štirideset ljudi spodnje Istre pričakuje konfinacijske odloke puljske konfinacijske komisije. — Mareziganski mučeniki. — Bermska tragedija.

Istra je v razsulu. Gospodarska beda in fašistovsko nasilje sta prignala celo prebivalstvo do kraja potrpežljivosti, do obupa. Ne obstoje nikake družabne vezi, ne pojem zasebne lastnine, ne spoštovanje postav in njenih varuhov, ki so bili že prevečkrat krivični.

Po nesrečnih istrskih bajtah primanjkuje najpotrebnejše za življenje; le redko in v majhnih množinah, se dobi moka, dostikrat primanjkuje celo sol. Razcapani in udrti lic se potikajo seljaki naokoli. Niti za časa beneške signorie, senjskih upadov in turškega ropanja ni bila Istra tako osiromašena. Pregnani so ljudstvu njegove duhovnike, pregnali učitelje, pregnali vsakega inteligenta in ljudstvo je samo s svojo neizmerno

Da prepreči polom te za tržaško gospodarstvo tako važne družbe, je morala prihiteti na pomoč rimska vlada. Na poslednjem zasedanju italijanskega ministerskega sveta je bil namreč sprejet sklep, da se izplača tržaškim paroplovnim družbam znaten predupjem na odškodnino za škodo, ki so jo utpele vsled rekvizicije njihovih ladij s strani avstrijskih oblasti za časa vojne. To škodo bo morala baje poravnati Nemška Avstrija. Ker se kaj takega najbrž ne bo nikdar zgodilo, se gre v resnici za prikrito podporo države, da reši tržaško gospodarstvo pred popolnim polomom.

To se je zaenkrat tudi zgodilo, kajti delnice Cosulich so se pričele zopet dvigati v svoji vrednosti. Ravno tako je menda odnesla zaenkrat zdravo kožo iz teške krize, v kateri se je nahajala, tudi paroplovna družba „Libera Triestina“. Vprašanje je pa samo, kako dolgo bo še država pripravljena kriti neizbežno pasivo tržaškega gospodarstva.

Ko se bo prej ali slej naveličala, tedaj bo počilo, da bo joj, kajti vse one podpore so samo injekcije za podaljšanje agonije, v kateri se že dalj časa nahaja tržaško gospodarstvo.

Odhodi in ustoličenja prefektov.

Ker sta bila premeščena oziroma upokojena, sta v preteklem mesecu zapustila svoje dosedanje službeno mesto tržaški prefekt Formaciari in gorški prefekt Cassini. Pred odhodom Formaciarija so mu priredili tržaški fašistovski krogi poslovilen večer, na katerem niso smeli seveda manjkati običajni govori. Med drugimi se je oglašil k besedi tudi sežanski Grazioli, ki se je poslovil od odhajajočega prefekta v imenu kraškega prebivalstva in mu poklonil malo spominsko ploščo s primernim napisom. Čudimo se, kako se drzne ta gospod govoriti v imenu kraškega prebivalstva, ko si pa ne upa po noči zapustiti niti svojega stanovanja brez močnega, oboroženega spremstva. Kako naj govori v imenu kraškega prebivalstva človek, ki se ga boji, ker ve, da nima čiste vesti?!

Par dni po odhodu prejšnjih pa so se vršile v obeh prefekturnih sedežih ustoličenja novih prefektov. Ob tej priliki je pozdravil novega gorškega prefekta Dompierija tudi hrvaški renegat iz Dalmacije, odvetnik Miagostovich, ki je v imenu v Gorici živčih Dalmatincev izjavil, da bodo potrpežljivo in udano čakali na povelje: Dalmacija! Če bodo Dalmatinci čakali na junškega Miagostovicha, ki vtika mirno v žep zaušnice, bodo še dolgo čakali na takozvano odrešenje Dalmacije.

bedo, brez tolažnika, brez svetovalca, čisto samo s trumo tlačiteljev in izkoriščevalcev. Ni čuda, da se v ljudeh lomijo vse dosedanje vezi nraštvenega poštenja, da boj za obstanek za golo življenje ustvarja iz ljudi volkove. Vedno bolj se množe vrste navadnih roparjev, vedno bolj pa tudi vrste upornikov proti tlačiteljem.

Samo od aprila naprej so doživele orožniške patrolje šest oboroženih napadov v okolici Pulja in Poreča. Orožniki si ne upajo na deželo kot le v močnih oboroženih oddelkih. Puljski prefekt Leone je razposlal po deželi 300 orožnikov na lov za seljaki. Približno enako število agentov in konfidentov policije stika po hišah. Tovorni avtomobili vozijo neprestano trume vklenjenih seljakov v puljske zapore, kjer se pretepa in pretepa do blaznosti.

Štirideset predlogov za konfinacijo ima pred seboj samo puljska konfinacijska komisija. Pa ti bodo še srečni, ker bodo le konfinirani. Stotina drugih bo pa morala hirati leta in leta v raznih ječah Italije.

Iz nesrečnih Marezig je v zaporu že s e d m i

mesec čisto po nedolžnem 16 oseb. Troje izmed njih in sicer Babiča, Šergona in Vatovca so konfinirali za dobo petih let. Vse druge so hoteli spraviti pred posebni tribunal. Pa ne rimski in ne tržaški sodniki niso mogli najti na njih nobene krivde. Izpustili pa bodo kljub temu baje le 5 oseb, še tri druge mislijo konfinirati in proti ostalim se bo še vršilo sodno postopanje. Med prvotno aretiranimi je bil tudi neki Bernetič. Na prošnjo, ki jo je napravil na višje oblasti, je bilo postopanje proti njemu ustavljeno. Pred časom pa so ga hoteli zopet aretirati in konfinirati, a je pravočasno zbežal v Jugoslavijo.

Prav posebno teška usoda čaka pa šest mladeničev iz Berma pri Pazinu. O priliki zadnjega plebiscita je po nesreči bil ubit seljak Tuhtan. Fašisti so po svoji navadi kar na slepo zaprli najprvo Gortana Vladimirja ter Vivodo Danila. Šele po dveh mesecih so zaprli Bačaca Viktorja, Gortana Živka, Dušana Ladava in Vjekoslava Ladava. Posebni sodnik je prišel iz Rima, pretepali so jih na vse načine in je baje zato eden izmed njih izdal, kje so imeli shranjene puške.

Beda, roparstvo, upor in nasilje, to so štirje strašni gospodarji Istre.

Izsiljene fašistovske slavnosti na Krasu.

Fašizem čuti, da je mržnja kraškega prebivalstva proti njemu vedno večja. Zato hoče z umetnimi, prisiljenimi manifestacijami vplivati moralno na prebivalstvo ter svetu pokazati, da je Kras za fašizem. Zato so tudi v nedeljo 7. julija s silnim pompom otvorili nov fašistovski dom v Nabrežini. Teško bodo odplačevali dolgove, napravljene za pozidavo doma, pred vsem domačini, ki so si ga najmanj želeli. Obritniki so pa že itak morali delati pri vspostavi doma „za božji lon“.

Fašistovski tajnik Cobolli je premleval raz balkon doma običajne neumnosti o silni ljubezni Mussolinija do Krasa in druge podobne otrobe. Domačini pa niso pozabili, da je le par dni prej trpelo sedem mladeničev po nedolžnem radi neke zastave. Nekaj jih je bilo izpuščenih šele po petdnevem zaporu, dva pa sta bila oproščena šele po dolgi zaporni kazni od tržaških sodnikov.

Boršt pri Trstu. Gotovo bo presenetila ta vest vsakogar, ki le nekoliko pozna Ernesta Ferlugo, sedaj lastnika restavracije — če sploh zasluži še to ime — na gradu Mocco pri Borštu. Če bi bil njegov blagi oče še med živimi, bi se prav gotovo zgodilo nekaj strašnega spričo tako sramotne metamorfoze njegovega sina, ki je bil še pred dvema letoma vsaj navidezno tako navdušen narodnjak. Neti se je namreč sedaj javno prelevil v borbenega fašista in stika povsod, kje bi našel še kako niemu podobno smet. Doletela ga je celo tako visoka čast, da je postal član fašistovskega direktorija. Neti se je seveda moral prej izkazati vrednega te visoke časti. Ob volitvah je agitiral v potu svojega obraza, da naj gredo vsi na volišče in volijo za fašizem, ki mu je dovolil znova odpreti njegovo restavracijo. Neki osebi iz B. je celo žugal s konfinacijo, če se bo drznila glasovati proti njegovim prijateljem.

Neti, ali Te ne boli nič srce, ko gledaš, kaj vse počenja umazani „kulturonosci“ z našim narodom? Kako si mogel zatajiti svoj rod? — Zapomni si pa, da smo trdno prepričani, da bodo v naših krajih zasijali še srečni časi in pride veliki obračun. Proračun je že odobren! Takrat pa si bomo pogledali iz oči v oči s Teboj in Tvojo lepo družbo Cic, Senica, Petaros in drugi.

Teško nam je bilo napisati te trpkoresnične vrstice, ker poznamo Tvojo pošteno rodbino, kateri vsa čast, toda bilo je nujno potrebno, da Te razkrinkamo.

Iz Klanca v Istri. Pri nas je vedno bolj žalostno. Zvonovi molčijo, duhovnika še vedno nimamo. Po odhodu g. Sokoliča je cerkev še vedno vdova. Zdaj je pri nas neki laški duhov-

nik na počitnicah. Če le ne bo ostal za vedno! Podgorski g. upravitelj Theuerschuh nas kar pozabi. Tako bo vse delo gg. Šašlja in Sokliča šlo po vodi. Občina je spet šla na Herpelje-Kozino! Karabinerjev imamo — dva j s e t! Še to! Organist Bonano Ivan je bil svoje dni od fašistov tepen, zdaj je — njihov. In tako se je v Klanecu oglasila latinska maša, ki se še ni pela, kar Klanec stoji. To je tisti Klanec, ki je bil svoj dan tako slovenski, ki je zavednega narodnjaka Šašlja zmerjal z — latincem! Kam gremo!? Imamo v okolici več tičev, ki vedrijo v laški senci; tako je Ant. Slavec kar cel bogataš, kdo drugi hoče isto. Tudi početja Iv. P., bivšega župana ne razumemo. Več zavednosti: na dveh stolih nikdo ne bo obsedel. — Otroci so bili brez verouka, brez nadzorstva v cerkvi; vse bo podivjalo, če ne pridete kmalu doli. Saj nekateri se Vas boje. — Letina kaže dobro; davki se večajo, žepi prazni. Kmalu bomo šli vsi na veliki boben.

Sv. Lucija. Na dan Sv. Petra, 29. junija, je priredil „Dopolavoro“ malo pevsko-glasbeno prireditev (tudi nekaj slovenskega) s plesom. Priseljeni Lahi-fašisti in par domačih prodanih duš kot Dr. Jože Munih, Zdravko in Marija Munih, rodbina učitelja Vuga, so z grožnjami in vabami premotili še pol ducata ljudi. Vas je prireditev bojkotirala. Par dni pred plesom so se baje pojavili nekaki pisani listki proti prireditvi med ljudmi. To je baje dalo povod policijskemu komisarju Bicchi-ju v Tolminu, da je prišel dne 6. julija k Sv. Luciji in grozil vsem dekletom in fantom, ki niso hoteli iti pet na dopolavoristično prireditev (t. j. se niso hoteli vpisati v Dopolavoro), da jih aretira in izroči kvesturi, ker da so to delali pod vplivom onih listkov. — V nedeljo dne 7. julija zjutraj so tukajšnji karabinerji napravili hišne preiskave pri Antonu Kardu, vulgo Pucarjev, župniku Joži Abramcu, učiteljici Ani Gerželi, ing. Štruklju Francu in še par drugih. Zopet baje radi onih listkov. Precejšen delež, da so imeli na tem že citirani domači prodanci. Dne 11. julija pa so menda iz istega vzroka aretirali čevljarja Feliksa Šorlija iz Tolmina. — Fiasko, ki so ga doživeli na praznik Sv. Petra s svojo dopolavoristično prireditvijo, je šel fašistom strašno na živce. Svoj srd so skušali iznesti tudi nad nedolžnim in mirnim prebivalstvom, ki se ni hotelo udeležiti prireditve. Dne 30. junija je stal mlinar Viktor Mikuž na domačem trgu, kjer je razkazoval dvema drugima domačinoma svoj daljnogled. K njemu pristopita dva miličnika in mu brez povoda prisolita nekoliko zaušnic. Po tem junaškem činu sta ga odveklela v vežo sv. Lucijske miličniške postaje, kjer sta ga še nadalje obdelevale z zaušnicami. Mikuž se jima seveda ni mogel upreti, ker bi se njegovo dejanje lahko smatralo za upor proti organom javne varnosti. Pač pa je celo zadevo ovadil načelniku milice, ki je obljubil, da bo krivca prav gotovo iztaknil. Mikuž bo pač moral čakati na zadoščenje do sodnega dne, ki bo brez dvoma prišel za vsa fašistovska nasilja, kajti obljuba načelnika se gotovo nikdar ne bo izpolnila, ker krivcev bi ne bilo potrebno prav nič iztikati, ko pa sta splošno znana, ker sta dodeljena spremstvu autobusa Idrija—Sv. Lucija.

Osek. Na posestvu posestnika Košute iz Raven nad Črničami je posekal znani fašist Remec, po dom. Malovšč murvo. To je opazil Palacija iz Oseka in naznanil lastniku. Iz maščevanja je Remec ovadil Palacijo, da je psoval z izdajalcem in posledica je bila, da je bil Palacija, ki je Remca ovadil, zaprt, Remec pa, ki je murvo ukradel, oproščen.

Šempas. Na naši šoli je nastavljen za učitelja neki Oraziotti iz Gorice. Do razpada Avstrije je bil mož zagrizen avstrijakant, sedaj, po razpadu Avstrije, pa je zagrizen Italijan in fašist.

Po prihodu Lahov se je mož ukvarjal z vinsko trgovino, pa je propadel, pri čemur je oškodoval kmete iz goriške okolice, zlasti one iz Števerjana, za težke tisočake. Po tem neuspehu se je mož posvetil učiteljskemu poklicu. Kakor je bil preje slab trgovec, tako je sedaj slab učitelj. O tem bi znali veliko povedati Trnovci, pri katerih je prej služboval. Ni dolgo

temu, kar ga je prišla tirjat v Šempas neka prekupčevalka z jajci in maslom iz Trnovega. Za plačilo ji je vzorni učitelj zagrozil z orožniki, če ga ne bo pustila na miru.

Mož obvlada tudi nekoliko goriške „slovenščine“, ki se je poslužuje v slučaju potrebe. Pred časom je zabičeval domačim otrokom, da mu morajo prinesiti jajca (jajsa). Ko so mu nekateri povedali, da jih jim starši nočejo dati, jih je očetovsko podučil, da naj vzamejo jajca kar iz gnezd ali iz omare brez dovoljenja in znanja staršev.

Spomladi je potreboval preklje za fižol. Zato je naročil otrokom, da naj mu jih prineso, pa tudi, če bi starši tega ne dovolili. Ker prekelj še ni bilo dovolj, se je spravil na Janezka N. N. in mu obljubil, da ga na poletje pošlje v Gradež z „Balillo“, če mu prinese manjkajoče preklje in Janezek je zares doma pokradel celo butaro „kovs“ (kolcev). Ker „kovs“ pa le ni bilo še dovolj, je poslal vzorni učitelj Janezka, naj jih gre nasekat k potoku. Ker se je deček bal poljskega čuvaja (gvardije), ga je njegov vzorni vzgojitelj potolažil: „Neč, neč, bom že jas govorila s tista gvardija!“ Nekega drugega Janezka pa je poslal krast jagode v podeštatov vrt.

Dne 5. maja, ko se je vršila pred posebnim tribunalom v Rimu razprava proti znani „orjunaški“ tolpi, je vihrala na topolu sredi vasi slovenska zastava. Takoj je bila uvedena stroga preiskava. Na orožniški postaji so zaslišali celo vrsto domačinov (Jožo Remca, Miho Draščeka, Vencija Špacapana, Mira Brankoviča i. dr.). Ker ni preiskava ničesar dognala, so postavili orožniki zavednejše domačine pod posebno nadzorstvo štirih znanih vaških ovaduhov in pismonoše Jože Kurata. Dični Oraziotti pa je razpisal nagrado v znesku 50 lir za onega otroka, ki bo ovadil storilca, pa če tudi bi bil to morda njegov oče.

Zvest sotrudnik dičnega odgojitelja iz Gorice je bil še do nedavna podeštat Savelli, ki se ima zahvaliti za svoje dostojanstvo svojemu laškemu priimku in svojemu hlapčevskemu obnašanju. Na povelje učitelja je hodil Savelli meseca januarja v spremstvu orožnikov od hiše do hiše in žugal, da morajo pošiljati svoje otroke v otroški vrtec. Pred cerkvijo pa je sam osebno razglasil, da so starši obvezani pošiljati svoje otroke v otroški vrtec.

V poslednjem času pa je to ginljivo sodelovanje obeh fašistovskih oblastnikov prenehalo. Šempaska občina ima namreč pet lastnih lovišč, ki jih oddajo dražbenim potom v zakup in ki tvorijo lep občinski dohodek. Ker so zakupne pogodbe potekle, se je imela letos zopet vršiti dražba. Učitelj pa je hotel vzeti vsa ta lovišča brez dražbe v zakup za majhen denar. Mož je računal, da odda tri lovišča v podzakup. — S tem denarjem bi plačal zakupnino za vsa lovišča, tako da bi njemu ostali dve lovišči popolnoma zastonj in še nekaj denarja. Ker je bil Savelli toliko pošten, da se je tej nakani odločno uprl, je prišlo med prejšnjima zaveznikoma do ostrega razdora. Med obema oblastnikoma se je vnel oster boj, v katerem pa ima, kakor izgleda, premoč učitelj, ker ga podpirajo orožniki. Proti podeštatu kar dežuje ovadb, radi česar se njegov stolček vedno bolj maje.

Dne 28. junija se je vršila zaključna šolska maša. Doslej so vedno peli pri tej maši šolski otroci, na orglah jih je spremljal podeštat Savelli, ki je obenem tudi organist. Letos pa je učitelj v poslednjem trenutku petje prepovedal, ker bi otroci peli, kakor vedno, slovenski. Savellija je postopanje učitelja tako razkačilo, da je vznok protesta takoj zapustil cerkev. Mogoče je to naredil iz užaljenega samoljubja, mogoče pa je tudi njega neprijetno dirnilo, da prepoveduje učitelj slovensko cerkveno petje.

Trnje. Podeštat Ronchi je napravil ob obletnici vstopa Italije v zanj sramotno vojno veliko pojedino. Vsi vplivni možje so morali priti zraven. Pa se je pri bogati pojedini le našel eden, ki se je izrazil, da ni lepo zapravljati občinski denar v pojedinah, medtem ko ubogi kmečki davkoplačevalci stradajo. Nastal je prepir. Podeštat pa le naprej trosi in povečuje davke.